

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально - науковий інститут екології
Кафедра екології та менеджменту довкілля

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
бакалавра
на тему
ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНСАЛТИНГ У ПОВОЄННИЙ
ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Виконала: студент 4 курсу, групи ДЕ-42
спеціальності : 101 «Екологія»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

ПІ автора _____ / Богдана ХАЩИНА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник _____ / Ганна ТІТЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Рецензент _____ / _____
(підпис) (ім'я та прізвище)

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри _____ / _____
(підпис) (ім'я та прізвище)

Нормоконтроль _____ / _____
(підпис) (ім'я та прізвище)

Секретар ЕК _____ / _____
(підпис) (ім'я та прізвище)

Харків – 2023 рік

АНОТАЦІЯ

ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНСАЛТИНГ У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Богдана ХАЩИНА

Кваліфікаційна робота «Екологічний консалтинг у повоєнній відбудові України» містить 40 сторінок, 3 розділи, 5 таблиць та 25 використаних джерел.

Мета роботи: розкриття можливостей екологічного консалтингу з урахуванням викликів повоєнного відновлення економіки України.

Актуальність теми зумовлена погіршенням стану навколишнього середовища в умовах війни та перспективи розвитку екологічного консалтингу як ключової складової у відбудові країни за принципом зеленої політики. Екологічний консалтинг є однією з головних складових організованої структури управління підприємства та розвитку екологізації різних галузей, які мають вплив на навколишнє середовище. Програма повоєнної відбудови є саме тим початком нової екологічної політики України, у якій місце та перспектива розвитку екологічного консалтингу є вагомими. У додаток, екологічний консалтинг може залучати до інвестування екологічної інфраструктури, що, безумовно, є важливим у ефективній повоєнній відбудові.

Об'єкт дослідження - система екологічного консалтингу в Україні.

Методи: аналіз, синтез, аналогія, опис та анкетування, використання ПО для створення рекламного продукту.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: екологічний консалтинг, можливості, повоєнна відбудова, перспектива розвитку, вплив на навколишнє середовище, зелена політика, Україна.

ANNOTATION

**ENVIRONMENTAL CONSULTING IN POST-WAR
RECONSTRUCTION OF UKRAINE**

Bohdana KHASHCHYNA

The qualification work «Environmental consulting in post-war reconstruction of Ukraine» contains 40 pages, 3 chapters, 5 tables and 40 used sources.

The purpose of the work: disclosure of the possibilities of environmental consulting, taking into account the challenges of the post-war recovery of the economy of Ukraine.

Relevance of the topic: due to the deterioration of the environment during the war and the prospects for the development of environmental consulting as a key component in the reconstruction of the country according to the principle of green policy. Environmental consulting is one of the main components of the organized management structure of the enterprise and the development of the greening of various industries that have an impact on the environment . The post-war reconstruction program is precisely the beginning of the new environmental policy of Ukraine, in which the place and perspective of the development of environmental consulting is significant. In addition, environmental consulting can involve investing in environmental infrastructure, which is certainly important in effective post-war reconstruction.

The object of research is the system of environmental consulting in Ukraine.

Methods: analysis, synthesis, analogy, description and questionnaire, use of software to create an advertising product.

KEY WORDS: environmental consulting, opportunities, post-war reconstruction, development perspective, impact on the environment, green policy, Ukraine.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОЛОГІЧНОГО КОНСАЛТИНГУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: АНАЛІЗ НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ ТА ПУБЛІКАЦІЙ.....	7
1.1. Аналіз наукових та інформаційних джерел щодо екологічного консалтингу в Україні.....	7
1.2. Огляд законодавства, що регулює діяльність екологічного консалтингу в Україні.....	10
1.3 Досвід інших країн у сфері екологічного консалтингу.....	11
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОГО КОНСАЛТИНГУ.....	14
2.1 Визначення методології дослідження.....	
2.2 Опис методів збору та аналізу даних.....	
РОЗДІЛ 3. РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОГО КОНСАЛТИНГУ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	
3.1. Огляд ринку екологічного консалтингу в Україні (станом на 24.02.2022 р.).....	
3.2. Проблеми та виклики у сфері екологічного консалтингу під час війни..	
3.3. Перспективи, можливості та пріоритети розвитку екологічного консалтингу під час повоєнної відбудови України.....	
3.3.1. Попит та пропозиції: зміна пріоритетів.....	
3.3.2. Перспективи розвитку екологічного консалтингу.....	
3.3.3. Прикладний кейс як варіант реалізації ідеї екологічного консалтингу..	
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	

ВСТУП

В реаліях системи екологічного менеджменту України останнє десятиріччя є періодом стрімкого зростання активності у галузі надання послуг екологічного консалтингу суб'єктам господарювання усіх галузей промисловості, аграрного сектору, виробничої та невиробничої сфери.

Екологічний консалтинг як система екологічного супроводу будь-якої господарської діяльності, яка реалізується в Україні, ґрунтується на правових нормах екологічного законодавства, та ця система зазнала значних змін за імплементації норм ЄС до українських “дозвільєвих” законів під час та після підписання Україною Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році та набуття чинності цього документу у 2017 році.

Спалах розвитку екологічного консалтингу в Україні після 2017 року був пов'язаний з ... новими законами, прозорістю норм та правил, ... стимулюванням розвитку екологічного підприємництва та загальним зростанням підприємництва та розвитком економіки країни. Після початку повномасштабного вторгнення та активних бойових дій на території України ситуація у галузі надання екологічних послуг трансформувалась, але не завмерла. І при цьому постало надважливе питання - як цей інструмент екологічного менеджменту має розвиватись в умовах повоєнного відновлення країни. Які нові виклики мають бути враховані, які варіанти та пропозиції мають бути запропоновані як стратегія реалізації екологічного консалтингу за мирного, постмілітарного відновлення країни. Відповідно, задля відповідей на ці питання сплановане дане дослідження.

Мета роботи - розкриття можливостей екологічного консалтингу з урахуванням викликів повоєнного відновлення економіки України.

Завдання роботи:

1. Виявити та конкретизувати особливості реалізації екологічного консалтингу в Україні (до 24 лютого 2022 р.)

2. Дослідити структуру та напрямки розвитку екологічного консалтингу та особливості їх трансформації в умовах військового часу.

3. Визначити перспективи, можливості та пріоритети розвитку екологічного консалтингу за умов повоєнного відновлення економіки України

Об'єкт дослідження - система екологічного консалтингу в Україні

Предмет дослідження - потенційні можливості реалізації екологічного консалтингу у повоєнній Україні.

Серед найбільш прийнятних методів задля аналізу стану екологічного консалтингу в Україні та реалій та перспектив його розвитку в умовах війни та повоєнного відновлення нами були обрані для використання наступні методи. З теоретичних методів - аналіз (для обробки масиву наукових публікацій та інформаційних ресурсів), синтез (для визначення особливостей ринку екологічного консалтингу в Україні), аналогія (для визначення прийнятного та неприйнятного досвіду інших країн у галузі екологічного консалтингу). З емпіричних методів - опис та анкетування. З методів обробки даних - використання ПО для створення рекламного продукту.

РОЗДІЛ АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

1.1. Аналіз наукових та інформаційних джерел щодо екологічного консалтингу в Україні

Екологічний консалтинг – це професійна діяльність, пов'язана з наданням порад, рекомендацій і експертних послуг з питань оцінки впливу діяльності людини на навколишнє середовище, а також розроблення та впровадження стратегій, заходів і технічних рішень для зменшення негативного впливу на довкілля та стимулювання сталого розвитку [1]. Екологічний консалтинг є послугою, що надається експертами, для допомоги окремим фізичним особам або організаціям досягти балансу між їх діяльністю чи розвитком бізнесу та впливом на навколишнє середовище.

Серед основних принципів екологічного консалтингу можна виділити такі:

Екологічна сталість: консультанти враховують аспекти сталого розвитку, такі як енергоефективність, використання відновлювальних джерел енергії та зменшення негативного впливу на довкілля.

Відповідальність: консультанти дотримуються етичних та професійних стандартів, забезпечуючи об'єктивність, точність та незалежність в своїй роботі.

Забезпечення додержання вимог законодавства: консультанти мають глибокі знання про екологічне законодавство та допомагають своїм клієнтам виконувати всі вимоги, пов'язані з охороною навколишнього середовища.

Інтегрований підхід: консультанти розглядають екологічні аспекти в контексті бізнесу та соціальних вимог, забезпечуючи баланс між екологічною стійкістю та економічною доцільністю.

Екологічний консалтинг може охоплювати значний спектр різноманітних

сфер. Це можуть бути як аналіз якості повітря, водних та земельних ресурсів, встановлення контролю їхньої якості, так і енергетична, будівельна, чи будь-яка інша промислова галузь, яка так, чи інакше впливає на стан довкілля. Також екологічний консалтинг може містити проектування систем задля оптимізації використання ресурсів, запобігання перевищення шкідливих викидів та контроль відповідності законодавству у сфері охорони довкілля. Безперечно, він відіграє ключову роль у просуванні екологічної обізнаності та практик сталого розвитку серед підприємств і широкої спільноти.

Основними напрямками екологічного консалтингу можуть бути:

Оцінка впливу на довкілля - допомога у визначенні та оцінці можливого впливу промислових та будівельних проектів на довкілля та розробка заходів для його зменшення;

Управління відходами - виявлення та розробка стратегій для управління відходами та зменшення негативного впливу на довкілля;

Захист біорізноманіття - допомога у збереженні та відновленні біорізноманіття, включаючи природні ресурси та екосистеми;

Енергоефективність - розробка та впровадження енергоефективних технологій та зменшення використання вуглецю;

Оцінка ризиків - визначення та оцінка ризиків для довкілля та здоров'я людей внаслідок певних процесів або дій, забезпечуючи одночасно відновлення довкілля та захист здоров'я населення [2] .

Екологічні консультативні агенції надають низку послуг на договірній основі організаціям, які не мають у своєму складі спеціалістів або мають недостатню кваліфікацію. Багато великих консалтингових компаній, які наймають екологів, також можуть мати персонал із навичками та досвідом управління нерухомістю, заповідної справи та ландшафтного дизайну. Ті консультанти, що мають освіту в галузі екології, займаються такими питаннями, як забруднення ґрунтів, у результаті неналежного землекористування, якість повітря та прісної води [3] .

Суб'єкти екологічного консалтингу визначаються залежно від конкретного

проекту чи проблеми, і включають:

Уряди та регулюючі органи: професійні компанії надають послуги державним установам і регулюючим органам, щоб допомогти їм розробити та впровадити екологічну політику та нормативні акти, провести екологічну оцінку та аудит, а також забезпечити відповідність екологічним законам і нормам.

Підприємства та галузі: консультанти з питань довкілля допомагають підприємствам і галузям промисловості розробити та впровадити стратегії сталого розвитку, зменшити їхній вплив на навколишнє середовище та забезпечити дотримання екологічних норм.

Неурядові організації: екологічні консалтингові фірми можуть співпрацювати з неурядовими організаціями для розробки та впровадження екологічних популяризаційних кампаній, проведення екологічних досліджень і надання технічної підтримки екологічним проектам.

Громади та окремі особи: розглядається надання послуг громадам та окремим особам, які страждають від екологічних проблем, таких як забруднення, щоб допомогти їм зрозуміти причини та наслідки екологічних проблем і розробити стратегії пом'якшення їх впливу.

Відсутність екологічного консалтингу доказує, що без належного планування та виконання екологічних проектів, підприємства можуть випускати шкідливі речовини в атмосферу, водні ресурси та ґрунти, що призводить до забруднення навколишнього середовища та загрози для здоров'я людей. Більше того, відсутність екологічного консалтингу може спричинити втрати для підприємств через штрафи за порушення екологічних норм та недостатню конкурентоспроможність на ринку.

Сьогоденна ринкова економіка вимагає сталих інформаційних рухів усіх організацій, які прагнуть здобувати конкурентні переваги. У той же час, завдяки розвитку ринку бізнес-послуг, ці організації досягають переваги, використовуючи актуальну ринкову інформацію та генеруючи нові види знань, не тільки за допомогою компетентних співробітників і партнерів, а і за рахунок побічних консультантів, послуги яких націлені на практичну діяльність та достатню

кількість знань у тих, чи інших сферах. Здатність компанії до швидкого розвитку в межах прогресивних ринкових умов являється однією з найважливіших передумов успішного бізнесу. Щоб зберегти життєздатність, підприємства змушені неупинно розвиватися, трансформуватися та забезпечувати впровадження нових технологій.

Сучасний етап розвитку України супроводжується ускладненням економічних процесів, тим самим створюючи товарну форму методів управління, яка виступає незалежною сферою економічних відносин, що також повпливало на формування міжнародного ринку консалтингових послуг. У галузі екологічного консалтингу все ще існують певні проблеми, зокрема недостатня обізнаність і розуміння важливості екологічних консалтингових послуг серед бізнесу та широкої громадськості, а також потреба в більш кваліфікованих фахівцях і сучасних технологіях. Проте Україна має компанії та організації, що спеціалізуються на екологічному консалтингу, пропонуючи допомогу клієнтам оцінювати, пом'якшувати та управляти їхніми екологічними ризиками та впливами.

Сектор екологічного консалтингу в Україні має вирішальне значення для прогресу країни в плані покращення навколишнього середовища та дотримання як національних, так і міжнародних законів, що стосуються навколишнього середовища. Дана індустрія допомагає регульованим підприємствам виконувати вимоги екологічного законодавства.

1.2. Огляд законодавства, що регулює діяльність екологічного консалтингу в Україні

Законодавство України регулює діяльність екологічного консалтингу рядом законів та нормативно-правових актів, серед яких можна виділити головні:

- 1) Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 року №1264-ХІІ, що обумовлює загальні принципи та правила стосовно охороні навколишнього середовища, також утворює обов'язки органів державного управління та суб'єктів господарювання щодо його охорони [5].

2) Закон України "Про відходи" від 18 березня 1999 року № 187/98-ВР, який встановлює порядок управління відходами, включаючи їх збір, транспортування, зберігання, обробку та утилізацію [6].

3) Закон України "Про екологічний аудит" від 24 червня 2004 року № 1862-IV, що визначає головні правові та організаційні засади проведення екологічного аудиту та спрямований на підвищення екологічної обґрунтованості та ефективності діяльності суб'єктів господарювання [7].

Ці закони є визначенням правової основи екологічного консультування в Україні, вимоги до проведення екологічних досліджень, оцінки впливу на довкілля, процедури отримання дозволів на території з потенційним впливом на довкілля, а також процедури, яких необхідно дотримуватись під час здійснення екологічних заходів. Наразі важко оцінити повноту законодавчої бази України у сфері екологічного консалтингу, так як країна тільки починає набувати досвіду у використанні екологічних послуг як обов'язкової умови управління підприємства.

1.3 Досвід інших країн у сфері екологічного консалтингу

Наразі екологічна оцінка є широко використовуваним сервісом у розвинених країнах. Це також стає обов'язковою умовою для ведення бізнесу.

Європейський Союз має ряд директив, що регулюють екологічний консалтинг та оцінку впливу на навколишнє середовище. Основні документи, пов'язані з екологічним консалтингом, включають:

1. Директива ЄС 2014/52/ЄС від 16 квітня 2014 року про зміну Директиви 2011/92/ЄС щодо оцінки впливу на довкілля (ОВД) проектів на навколишнє середовище. Ця директива встановлює вимоги щодо проведення оцінки впливу на довкілля проектів, включаючи вимоги до екологічних консультантів [8].

2. Директива ЄС 2011/92/ЄС від 13 грудня 2011 року про оцінку впливу на довкілля (ОВД) деяких планів і програм, яка встановлює вимоги до оцінки впливу на довкілля планів і програм, включаючи вимоги до екологічного консалтингу [9].

3. Директива ЄС 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про індустріальні емісії (ІЕ), яка встановлює вимоги щодо контролю та зменшення емісій з діяльності промислових підприємств, включаючи вимоги до екологічного консалтингу [10].

4. Директива ЄС 2001/42/ЄС від 27 червня 2001 року про оцінку впливу на довкілля при прийнятті певних планів і програм, яка встановлює вимоги до оцінки впливу на довкілля певних планів і програм, включаючи вимоги до екологічного консалтингу [11].

На прикладі Нідерландів можна показати як вимоги законодавства до екологічного консалтингу регулюються різними нормативними актами, які встановлюють правила та вимоги щодо діяльності екологічних консультантів в країні. Основні вимоги включають наступне:

1. Ліцензування: Екологічні консультанти в Нідерландах повинні мати відповідні ліцензії та дозволи для здійснення своєї діяльності. Це може включати реєстрацію відповідно до Закону про охорону навколишнього середовища (Wet Milieu Beheer) та інших відповідних законодавчих актів.

2. Оцінка впливу на довкілля: Екологічні консультанти повинні мати фахові знання та досвід в галузі оцінки впливу на навколишнє середовище, оцінки сталих альтернатив, визначення екологічних ризиків та розробки планів екологічного управління.

3. Відповідність нормам та стандартам: Екологічні консультанти повинні працювати відповідно до національних та міжнародних норм та стандартів, таких як Закон про охорону природи (Natuurbeschermingswet), Закон про охорону води (Water Wet) та інші відповідні правові акти.

4. Незалежність та об'єктивність: Екологічні консультанти повинні діяти незалежно та об'єктивно, забезпечуючи високий рівень професійної етики та уникнення конфлікту інтересів.

5. Звітність: Екологічні консультанти повинні забезпечувати належну звітність щодо своєї роботи, включаючи розробку екологічних рекомендацій та планів дій.

У розвинутих країнах екологічні консалтингові фірми тісно співпрацюють з підприємствами, державними установами та некомерційними організаціями, щоб забезпечити дотримання екологічних норм і стандартів, а також розробити стратегії для мінімізації впливу на навколишнє середовище. Ці фірми надають низку послуг, таких як оцінка впливу на навколишнє середовище, екологічний аудит, управління відходами, контроль забруднення та консультації щодо сталого розвитку.

Екологічний консалтинг також відіграє важливу роль у розробці та реалізації екологічної політики та нормативних актів. У багатьох розвинутих країнах екологічні консалтингові фірми надають технічну експертизу державним установам і некомерційним організаціям, допомагаючи їм розробляти та впроваджувати науково обґрунтовані, ефективні та результативні політики та нормативні акти.

РОЗДІЛ II

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОГО КОНСАЛТИНГУ

2.1. Визначення методології дослідження

Методологія дослідження сфери екологічного консалтингу має бути системною та містити опис усіх етапів дослідження, який дозволить досягти максимальної ефективності вирішення усіх представлених завдань.

Так, як тема екологічного консалтингу обумовлена теоретичним аналізом дослідження, то варто взяти напрямом на збір та аналіз даних, вивчення досвіду та практики суб'єктів, статистичний аналіз даних, моделювання екологічних та економічних процесів. При виборі методології дослідження варто врахувати обширність роботи, доступність та кількість ресурсів, визначити конкретність проблеми та перспективи її вирішення.

У зборі й аналізі даних, розробці рекомендацій та використанні інструментів обов'язковим є дотримання збереження викладу власної думки та її структурність. У дослідженні та використанні даної роботи варто зазначити головні етапи:

- Формулювання дослідницького питання.
- Визначення дослідницького об'єкту та предмета дослідження.
- Виконання аналізу даних. Цей етап може включати збір та аналіз статистичних даних, аналіз законодавства та нормативно-правових актів, що регулюють діяльність в галузі охорони довкілля.
- Формулювання рекомендацій щодо вирішення проблеми або покращення ситуації.
- Оцінка ефективності запропонованих рекомендацій. Для цього можна виконати аналіз можливих витрат та користі від запропонованих заходів, та оцінити їх вплив.
- Розробка плану впровадження запропонованих рекомендацій. План

повинен включати деталізовані дії та кроки, які потрібно виконати для реалізації запропонованих заходів.

- Моніторинг та оцінка результатів впровадження запропонованих рекомендацій.

2.2. Опис методів збору та аналізу даних

РОЗДІЛ III

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОГО КОНСАЛТИНГУ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

3.1 Огляд ринку екологічного консалтингу в Україні (станом на 24.02.2022 р.)

Україна має компанії та організації, що спеціалізуються на екологічному консалтингу, пропонуючи допомогу клієнтам оцінювати, пом'якшувати та управляти їхніми екологічними ризиками та впливами.

Ринок пропозицій у сфері екологічного консалтингу України спрямований на надання широкого спектру екологічних послуг, але все ще дещо обмежений у порівнянні з країнами ЄС та США. Українські компанії та організації все більше усвідомлюють важливість дотримання екологічних стандартів і звертаються за підтримкою в цьому напрямку до екологічних консультантів. Існує низка провідних консалтингових організацій в Україні.

Центр екології та розвитку нових технологій (ЦЕРН) є компанією, яку створено групою досвідчених екологів, метою якої є надання якісних екологічних послуг. Вони включають розробку та отримання дозвільної документації, лабораторні дослідження та екологічний аудит.

Проектно-екологічний консалтинг (ПЕК) зосереджується на сервісі, пов'язаному з супроводом компаній в отриманні дозвільних документів у галузі охорони водних ресурсів та атмосферного повітря, поводження з відходами, а також різноманітні послуги екологічних лабораторій та екологічний аудит.

“Агропроект Україна” являє собою провідну компанію, що бере сторону розробки науково-технічної документації та сприяння бізнесу в одержанні всіх важливих дозволів у відповідності до вимог чинного екологічного законодавства

України. Консалтингові послуги даної компанії поділені за такими напрямками як: продуктивність ґрунтів, оцінка впливу на довкілля, санітарно-захисні зони, використання надр та ін.

Компанія також надає консультаційні послуги фермерам і землевласникам, надаючи консультації щодо вибору культур, техніки вирощування та землевпорядкування.

“Центр Лтд” надає високоякісні послуги для супроводу проектів та експлуатаційної діяльності підприємства у сферах містобудування, охорони праці, проектування та екології.

“ЕКО-ДІАЛЕД” не тільки надає супровід високого рівня у підготовці та погодженні всіх природоохоронних документів, включаючи дозвільні документи, а й надає консультаційні послуги з екологічних питань, включаючи рекомендації щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства України.

Всі ці компанії є одними з найнадійніших та перевірених у виконанні послуг екологічного консалтингу на українському ринку за результатами журналу “ECOBUSSINES” від платформи рішень для менеджерів природоохоронної діяльності ECOBUSSINES GROUP [4].

Спроба зробити огляд ринку екологічного консалтингу в Україні (табл.3.1.) свідчить про те, що більша частина установ, які надають екологічні послуги спеціалізується на дослідженнях й експериментальних розробках у сфері природничих і технічних наук, розташована, переважно, у Києві, Харкові та на Заході України, має власні інформаційні ресурси та працює на ринку 7-10 років.

Таблиця 3.1.

Огляд ринку екологічного консалтингу в Україні (до 24.02. 2022р.)

№	Назва	Дата реєстрації, адреса	Співпраця	Вид діяльності
1.	ТОВ "ЦЕРН (Центр екології та розвитку нових технологій)	12.11.2015 м. Київ, вул. Л. Толстого	ПП "ВОСХОД"; ПРАТ "Авдіївський коксохімічний завод"; КАРБОН ЛІМІТС АЕС; ПРАТ "ЗАПОРІЖКОКС"; ТОВ "МЕТІНВЕСТ-ПРОМСЕРВІС".	71.20 Технічні випробування та дослідження
2.	ТОВ "ПЕК" (Проектно-екологічний консалтинг)	05.05.2016 м. Київ, вул. Каблукова	ТОВ "ЯСЕНСВІТ"; ТОВ "ВОГ РІТЕЙЛ"; ТОВ "СОКАР ЕНЕРДЖІ УКРАЇНА"; ТОВ "ОККО ДРАЙВ"; ТОВ "САНДОРА"; ТОВ "НОВУС УКРАЇНА".	71.12 Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах
3.	"НВП" АГРОПРОЕКТ УКРАЇНА"	27.03.2018 м. Київ, вул. Тургенєвська	ДТЕК Дніпроенерго ТЕС; КП "БІРКІВСЬКЕ"; ПАТ "ВЕСКО"; ПП "КАМІЛАЙН АГРО"; ТОВ "БІЛАГРО"; ТОВ "Вест-газ-плюс".	72.19 Дослідження й експериментальні розробки у сфері інших природничих і технічних наук

4.	ТОВ "КОМПАНІЯ "ЦЕНТР ЛТД"	18.04.2011 м. Львів, вул. Коперника	ТОВ "НАФТОГАЗ ГРУП"; ТОВ "УКРНАФТА"; АТ "ФОЗЗІ ГРУП"; ТОВ "ВОГ РІТЕЙЛ"; ТОВ "ОККО ДРАЙВ".	72.19 Дослідження й експериментальні розробки у сфері інших природничих і технічних наук
5.	ТОВ "ЕКО-ДІАЛЕД"	12.08.2011 м. Харків, пр. Героїв Харкова	Підприємства різних форм власності та галузей діяльності у всіх областях України.	72.19 Дослідження й експериментальні розробки у сфері інших природничих і технічних наук
6.	ТОВ "СДМ ІНЖИНІРИНГ УКРАЇНА"	09.10.2013 м. Київ, вул. Еспланадна	ООО "RWA Group"	71.12 Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах
7.	ТОВ "ЗЕЛЕНИЙ КВАДРАТ"	06.07.2021 Закарпатська обл., с. Дубриничі, вул. Миру	ПП "Інститут агрономії"; "Інститут охорони ґрунтів України".	69.20 Діяльність у сфері бухгалтерського обліку й аудиту; консультування з питань оподаткування

8.	ПП "НТЦ "ЕКОСИСТЕМА ПЛЮС"	31.03.2010 м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна	ПОГ "КРОПИВНИЦЬКЕ УВП УТОГ"; ТОВ "Воїнське ХПП"; ТОВ "ХЛІБОРОБ"; ТОВ "АЛЬЯНС ОЙЛ УКРАЇНА".	71.12 Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах
9.	ТОВ "ЕКОМЕНЕДЖМЕНТ ГРУПП"	11.10.2017 м. Одеса, пр. Старокиївської дороги	ТОВ "АВТОСТРАДА ТРЕЙД ГРУП"; ПП "ОРГАНІК СІСТЕМС"; ТОВ «ХЕРСОНЕС»; ТОВ АДМ ЮКРЕЙН; ТОВ "НАДРА-ПЛЮС"; ТОВ «НВП «ЕКОСЕРВІС»;	72.19 Дослідження й експериментальні розробки у сфері інших природничих і технічних наук
10.	ТОВ "НВП "УКРЕКОПРОЕКТ"	27.08.2019 м. Київ, вул. Миропільська	ТОВ "Форамен"; ТОВ "Екологічна безпека".	72.19 Дослідження й експериментальні розробки у сфері інших природничих і технічних наук

З опрацьованої інформації джерел можна зробити висновок, що компанії, які базуються на екологічному консалтингу, переважно надають послуги у сфері атмосферного повітря (таб.3.2), поводженні з відходами (таб.3.3), водних ресурсів та користування надрами (таб.3.4).

Таблиця 3.2.

Екологічні послуги даних підприємств у сфері охорони атмосферного повітря.

Назва підприємства	Посилання на ресурс	Атмосферне повітря					
		дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами	проведення інвентаризації викидів забруднюючих речовин на підприємствах	статистична звітність за формою 2-ТП повітря	паспорт на пило-газоочисну установку (ПГОУ), в т.ч. проведення перевірки на відповідність фактичних параметрів роботи ПГОУ проектним показникам	розробка документів, у яких обґрунтовуються обсяги викидів	інструментальні виміри викидів в атмосферу
ТОВ "ЦЕРН	https://cern.com.ua/uslugi/	+	+	+	+	+	+
ТОВ "ПЕК"	http://pec.com.ua/	+	+	+	-	+	-
"НВП" АГРОПРОЕКТ УКРАЇНА"	https://ecoapu.com.ua/site/service?id=2	+	+	+	+	+	+
ТОВ "КОМПАНІЯ	https://center-	+	+	+	+	+	+

"ЦЕНТР ЛТД"	ltd.com.ua/ohorona-atmosfernogo-povitrya/#C1						
ТОВ "ЕКО-ДІАЛЕД"	https://eco-dialed.business.site/#summary	+	+	+	+	+	-
ТОВ "СДМ ІНЖИНІРИНГ УКРАЇНА"	https://www.cdmukraine.com.ua/environmental-services.html	+	-	-	-	-	+
ТОВ "ЗЕЛЕНИЙ КВАДРАТ"	https://green-square.com.ua/uk/about/	+	+	+	+	+	+
ПП "НТЦ "ЕКОСИСТЕМА ПЛЮС"	https://ecosystema.jimdofree.com	+	+	+	+	+	+
ТОВ "ЕКОМЕНЕДЖМЕНТ ГРУПП"	https://www.emgro.com.ua/uk/what-we-doing.html	+	+	+	-	+	-
ТОВ "НВП "УКРЕКОПРОЕКТ"	https://www.ecopro.com.ua/services	+	-	+	-	+	+

Таблиця 3.3.

Екологічні послуги даних підприємств у сфері поводження з відходами.

Назва підприємства	Посилання на ресурс	Атмосферне повітря					
		проведення інвентаризації відходів та оформлення Звіту по інвентаризації	розробка реєстрових карт об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів;	розробка та погодження Паспортів відходів	оформлення документів для отримання дозволів у сфері поводження з відходами	підготовка та реєстрація Декларації про відходи;	збір пакету документів для отримання відповідного повідомлення на транскордонне перевезення небезпечних відходів
ТОВ "ЦЕРН	https://cern.com.ua/uslugi/	+	+	+	+	+	-
ТОВ "ПЕК"	http://pec.com.ua/	+	+	+	+	+	-
"НВП" АГРОПРОЕКТ УКРАЇНА	https://ecoapu.com.ua/site/service?id=6	+	+	+	+	+	+
ТОВ "КОМПАНІЯ "ЦЕНТР ЛТД"	https://center-ltd.com.ua/ohorona-	+	+	+	+	+	+

	atmosfernogo-povitrya/#C1						
ТОВ "ЕКО-ДІАЛЕД"	https://eco-dialed.business.site/#summary	+	+	+	+	+	-
ТОВ "СДМ ІНЖИНІРИНГ УКРАЇНА"	https://www.cdmukraine.com.ua/environmental-services.html	-	-	-	-	-	-
ТОВ "ЗЕЛЕНИЙ КВАДРАТ"	https://green-square.com.ua/uk/about/	-	-	+	-	-	+
ПП "НТЦ "ЕКОСИСТЕМА ПЛЮС"	https://ecosystema.jimdofree.com	+	+	-	-	-	-
ТОВ "ЕКОМЕНЕДЖМЕНТ ГРУПП"	https://www.emgroup.com.ua/uk/services/8-v-sfere-obrashcheniya-s-othodami/	+	+	+	+	+	+
ТОВ "НВП "УКРЕКОПРОЕКТ"	https://www.ecopro.com.ua/services/	+	+	+	+	+	+ -

Таблиця 3.4.

Екологічні послуги даних підприємств у сфері користування надрами та водних ресурсів

Назва підприємства	Посилання на ресурс	Користування надрами та водні ресурси					
		розробка документів та отримання Спеціального дозволу на користування надрами	розробка паспортів свердловин	проведення комплексу робіт для отримання умов на скид	розробка проекту гранично допустимих скидів забруднюючих речовин у водний об'єкт	дозвіл на спеціальне водокористування	розробка індивідуальних балансових норм водоспоживання та водовідведення
ТОВ "ЦЕРН	https://cern.com.ua/uslugi/	-	-	+	+	+	+
ТОВ "ПЕК"	http://pec.com.ua/	+	+	+	+	+	-
"НВП" АГРОПРОЕКТ УКРАЇНА"	https://ecoapu.com.ua/site/service?id=5	-	+	+	+	+	+
ТОВ "КОМПАНІЯ "ЦЕНТР ЛТД"	https://center-ltd.com.ua/ohorona-atmosfernogo-povitrya/#C1	-	+	+	+	+	-

ТОВ "ЕКО-ДІАЛЕД"	https://eco-dialed.business.site/#summary	-	+	+	+	+	-
ТОВ "СДМ ІНЖИНІРИНГ УКРАЇНА"	https://www.cdmukraine.com.ua/environmental-services.html	-	-	-	-	-	-
ТОВ "ЗЕЛЕНИЙ КВАДРАТ"	https://green-square.com.ua/uk/about/	+	-	-	-	+	-
ПП "НТЦ "ЕКОСИСТЕМА ПЛЮС"	https://ecosystema.jimdofree.com	-	-	+	+	+	-
ТОВ "ЕКОМЕНЕДЖМЕНТ ГРУПП"	https://www.emgroup.com.ua/uk/what-we-doing.html	+	+	-	+	+	+
ТОВ "НВП "УКРЕКОПРОЕКТ"	https://www.ecopro.com.ua/services/	+	-	+	-	+	+

У висновку можна сказати, що всі компанії надають базові послуги у сфері атмосферного повітря, поводження з відходами, користування надрами та водними ресурсами, окрім ТОВ "СДМ ІНЖИНІРИНГ УКРАЇНА", яка базується на

здійсненні ОБНС та ОБД, ESIA й консультаційні послуги з ОНС, здоров'я та безпеки праці.

Таблиця 3.5.

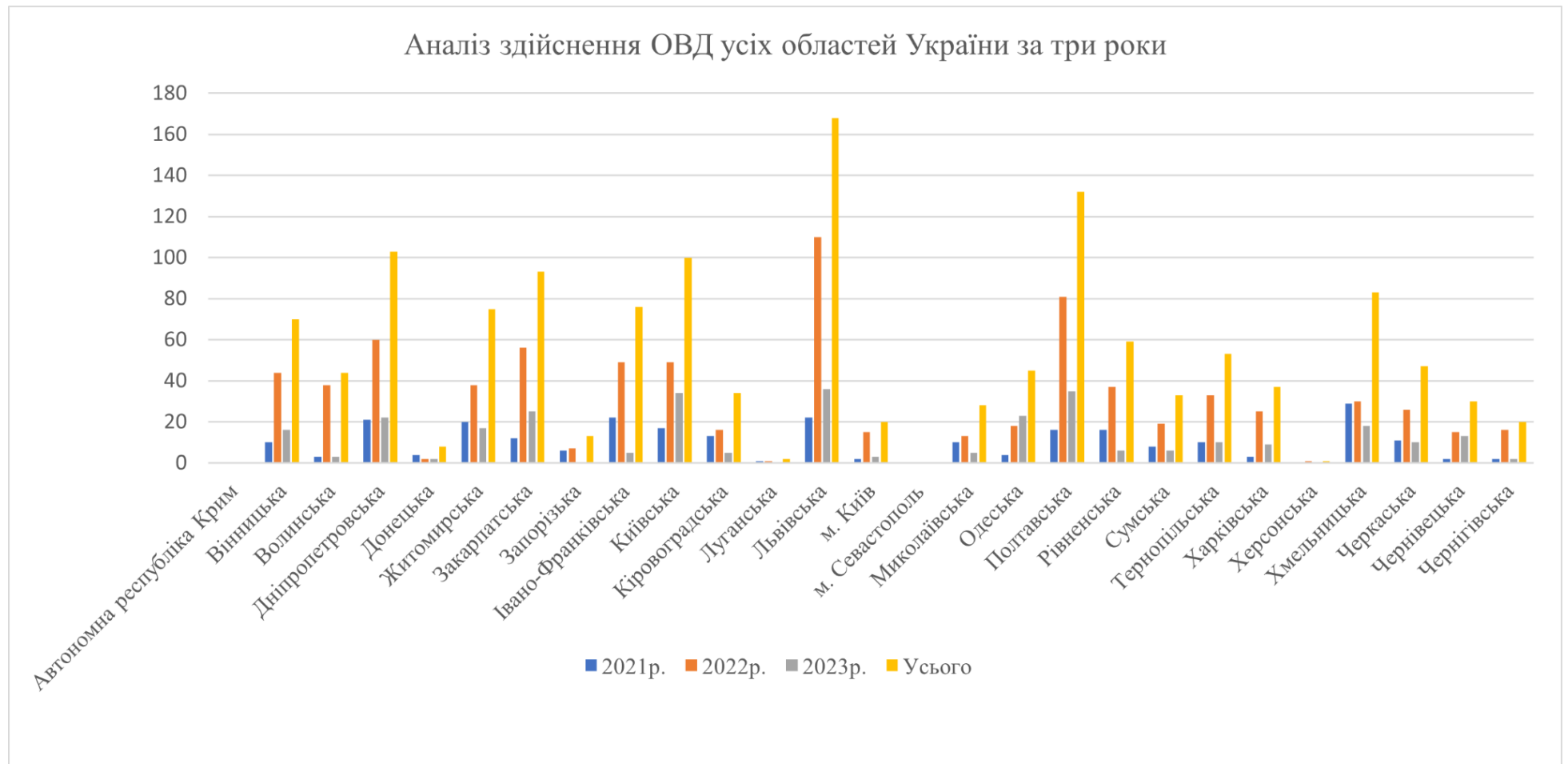
Дані реєстру оцінки впливу на довкілля за областями
(з 25.04.21 по 25.04.23) по Україні [24].

Назва області	2021р.	2022р.	2023р.	Усього
Автономна республіка Крим	0	0	0	0
Вінницька	10	44	16	70
Волинська	3	38	3	44
Дніпропетровська	21	60	22	103
Донецька	4	2	2	8
Житомирська	20	38	17	75
Закарпатська	12	56	25	93
Запорізька	6	7	0	13
Івано-Франківська	22	49	5	76
Київська	17	49	34	100
Кіровоградська	13	16	5	34

Луганська	1	1		2
Львівська	22	110	36	168
м. Київ	2	15	3	20
м. Севастополь	0	0	0	0
Миколаївська	10	13	5	28
Одеська	4	18	23	45
Полтавська	16	81	35	132
Рівненська	16	37	6	59
Сумська	8	19	6	33
Тернопільська	10	33	10	53
Харківська	3	25	9	37
Херсонська	0	1	0	1
Хмельницька	29	30	18	83
Черкаська	11	26	10	47

Чернівецька	2	15	13	30
Чернігівська	2	16	2	20

За даними єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля зроблено аналіз здійснення ОВД за областями у період з 01.01.2021 року по 25.04.2023 року (за прикладом [25]). Дослідженню не піддається Автономна республіка Крим та м. Севастополь через окупацію. Одні з найнижчих показників мають Донецька, Запорізька, Луганська та Херонська області.

У графіку наведено кількість здійснення ОВД у співвідношенні з областями України. Показники 2021 року є найнижчими, у 2022 році зростають і 2023 рік у порівнянні з іншими двома має досить високі показники, як для 4 місяців роботи.

3.2. Проблеми та виклики у сфері екологічного консалтингу під час війни

У результаті повномасштабного вторгнення росії на територію України бойовими діями нанесено жахливу кількість екологічного збитку та здійснено сотні разів екоцид на території нашої держави. Це супроводжується рядом проблем у сфері екологічного консалтингу. Головними з них є:

- Загострення екологічних проблем на території бойових дій та за їх межами. Забруднення водних ресурсів та атмосферного повітря зниження рівня життя населення, пошкодження ґрунтового покриву, що спричиняє деградацію родючих ґрунтів та зниження розвитку аграрного сектора, продовольчої кризи.

- Зниження кількості замовлень екологічних послуг. Внаслідок нестачі фінансових ресурсів та відсутності належного контролю екологічними службами України на період війни на території держави підприємства послаблюють контроль виконання вимог з екологічного законодавства, тим самим наносячи ще більшого екологічного збитку і уповільнюючи систему.

- Погіршення умов праці. Практичне виконання послуг, виїзд на місцевість стали загрозою для життя фахівців через незліченну кількість замінувань та вибухонебезпечні снаряди чи уламки на території.

- Зменшення кваліфікаційного складу. Унаслідок воєнної міграції велика кількість фахівців у галузі екологічного консалтингу змушена була покинути країну та залишити посаду. Недостатня компетентність у сфері надання екологічних послуг може негативно повпливати на подальший розвиток сталої системи відбудови країни.

- Недосконала система. Стратегія щодо екологічного консалтингу в умовах війни та після її завершення не є сформованою та упорядкованою. Наразі немає чіткої структури щодо проведення екологічного аудиту у межах даних проміжків часу. Це зумовлює здійснення неякісної оцінки проблем, неправильні висновки та вирішення.

3.3. Перспективи, можливості та пріоритети розвитку екологічного консалтингу під час повоєнної відбудови України

Екологічний консалтинг є важливим аспектом забезпечення контролю та регулювання впливу підприємств та окремих фізичних осіб на навколишнє середовище. У повоєнний період України важливо зосередитись на чітких засадах економічних та екологічних методів відновлення держави. Екологічний консалтинг є саме тим видом діяльності, який поєднує ці методи між собою та робить їх співіснуючими, а саме через ефект економічної діяльності на довкілля. Тому його важливо використовувати задля забезпечення раціонального впливу та правильної екологізації підприємств у майбутньому.

Перспектива екологічного консалтингу може зростати в залежності від розвитку повоєнної програми відбудови України. За допомогою екологічного консалтингу можливо структурну систему контролю впливу підприємств та окремих суб'єктів на навколишнє середовище і, також, забезпечити якісне створення екологічної політики у повоєнний період держави. У результаті аналізу можна визначити що буде актуальним серед послуг екологічного консалтингу:

- Оцінка впливу на довкілля. Дана послуга спрямована на об'єктивну оцінку процесу будівництва та реконструкцій нових об'єктів, як житлових, так і промислових, та його вплив на стан довкілля. Це є кроком до розроблення й впровадження нових систем і технологій у покращенні та екологізації навколишнього середовища.
- Розробка програм з запобігання забруднення атмосферного повітря та водних ресурсів і окремих програм щодо викидів і скидів. Здійснення хімічного аналізу стічних вод. Послуги екологічного консалтингу можуть бути корисними у впровадженні нових технологій очищення атмосфери та гідросфери та налагодженні правильного поводження з даною сферою.
- Відновлення ландшафтів та застосування програм різноманітних зелених технологій. Планування оживлення територій, зокрема лісових ділянок,

лісозахисних смуг чи річкових систем є важливою складовою у забезпеченні захисту середовища та збереження біорізноманіття екосистем.

- Розробка планів з використання відновлювальних джерел енергії, розробка альтернативних видів енергопостачання та перспективи розвитку енергозбереження в Україні внаслідок досвіду роботи з електрокризою на період зими з 2022 на 2023 рік.

- Розробка заходів збору та переробки будівельних відходів, які поширюються на території країни унаслідок ракетної агресії росії. Також впровадження заходів щодо скорочення утворення відходів та мінімізації впливу відходів на довкілля.

- Здійснення різних видів моніторингу. Зокрема потрібно зосередитись на якості повітря, ґрунтів та вод, так як це допоможе у розробці проектів, які націлені на покращення стану навколишнього середовища.

- Співпраця з державними установами з екологічного контролю у розробці та впровадженні екологічних стандартів та нормативів щодо різноманітних сфер, які потребують послуг екологічного консалтингу, так як наразі, за аналізом нормативно-правової бази відсутня чітка структура здійснення даного процесу. Розробка стратегії процесів для зменшення негативного впливу на навколишнє середовище має бути первинною і однією з найголовніших послуг екологічного консалтингу у процесі післявоєнної відбудови країни.

3.3.1. Попит та пропозиції: зміна пріоритетів

У період повоєнної реконструкції України попит на послуги екологічного консалтингу буде збільшуватись, але за тієї умови, якщо країною буде розроблено стратегічний план відбудови на засадах зеленої економіки. Такий план є позитивним початком розвитку екологічного консалтингу як обов'язкової вимоги у сфері управління підприємством.

Ідея зеленої політики та розробка інновацій у сфері екології є потенційним

приводом до збільшення попиту на екологічні послуги. Якщо до початку повномасштабного вторгнення росії на територію України найбільш популярними пропозиціями були розробки звітів та дозвільних документів, які не завжди були виконані на основі законодавчих вимог, то у повоєнний період пріоритети, очевидно, будуть поширюватися на користь сталого екологічного розвитку на базі екологічного супроводу.

На зміну недотримання вимог щодо впливу на навколишнє середовище і недоцільний контроль власних підприємств через недостатній контроль екологічних служб та корупцію, прийде попит на послуги, які включають моніторинг екологічних показників, розробка планів з екологізації підприємства та аналіз кількості викидів і скидів, вуглецевий слід підприємства тощо, що у доповненні буде допоміжним фактором у формуванні сталої екологічної політики.

Не слід забувати про послуги, які базуються на розробці екологічних стандартів і нових проектах екологічного законодавства та стимуляція їх виконання. Дотримання вимог закону є одним з важливих аспектів раціонального функціонування підприємства і державного порядку в цілому. До 24 лютого 2022 року нормативно-правова база у сфері екологічного консалтингу була на стадії початкового розвитку та екологічний контроль підприємств відповідними службами не виконувався належним чином.

3.3.2. Перспективи розвитку екологічного консалтингу

Екологічний консалтинг в розвитку економіки та сталого розвитку України в умовах повоєнного відновлення має неабиякі перспективи зростання. Так, як програма буде зосереджена на розробку екологічної політики, то, вже вище сказані послуги екологічного консалтингу, такі як: моніторинг, розробка планів дій та сприяння виконанню вимог у даній галузі будуть найнеобхіднішими.

Ще однією з головних процедур у побудові сталого розвитку України є і буде наявність екологічної свідомості населення. Екологічний консалтинг на високому

рівні може забезпечити ряд послуг на даному напрямку. Кваліфіковані діячі можуть організовувати різноманітні навчальні курси, заходи, тренінги для співробітників підприємств та окремих фізичних осіб, що зосереджені на екологічних питаннях та раціонально екологічному мисленні.

На період післявоєнної відбудови України успіх екологічного консалтингу в усіх перелічених сферах буде досягнуто тільки за обставин повного розуміння та правильної постановки проблем і бачення їх вирішень. Усі підприємства та населення держави повинні мати усвідомлення важливості даної системи. Лише при дотриманні всіх вимог, правил та належного виконання своїх обов'язків суб'єкти екологічного консалтингу можуть досягти результату у спорудженні правильно налагодженої раціональної системи відбудови України у повоєнний період.

Підтримка від держави, приватного сектору та екологічної національної свідомості є важливою складовою у виконанні екологічним консалтингом функцій забезпечення сталого розвитку, захист здоров'я населення, захист біорізноманіття, збереження природних ресурсів та все, що пов'язане з політикою зеленої країни.

3.3.3. Прикладний кейс як варіант реалізації ідеї екологічного консалтингу

Прикладним кейсом є розроблена міні-версія пробного сайту компанії “EcoLight”, яка займається послугами екологічного консалтингу у сфері атмосферного повітря, ґрунту, водних ресурсів та різноманітних видів моніторингу довкілля. На сайті є інформація про команду, цілі та послуги компанії. Це є уявним міні-прикладом оформлення сторінки компанії, яка направлена на сферу екологічного консалтингу. Міні-сайт (рис.1) можна переглянути за посиланням URL: <https://bigzorg32.wixsite.com/econsulting> .

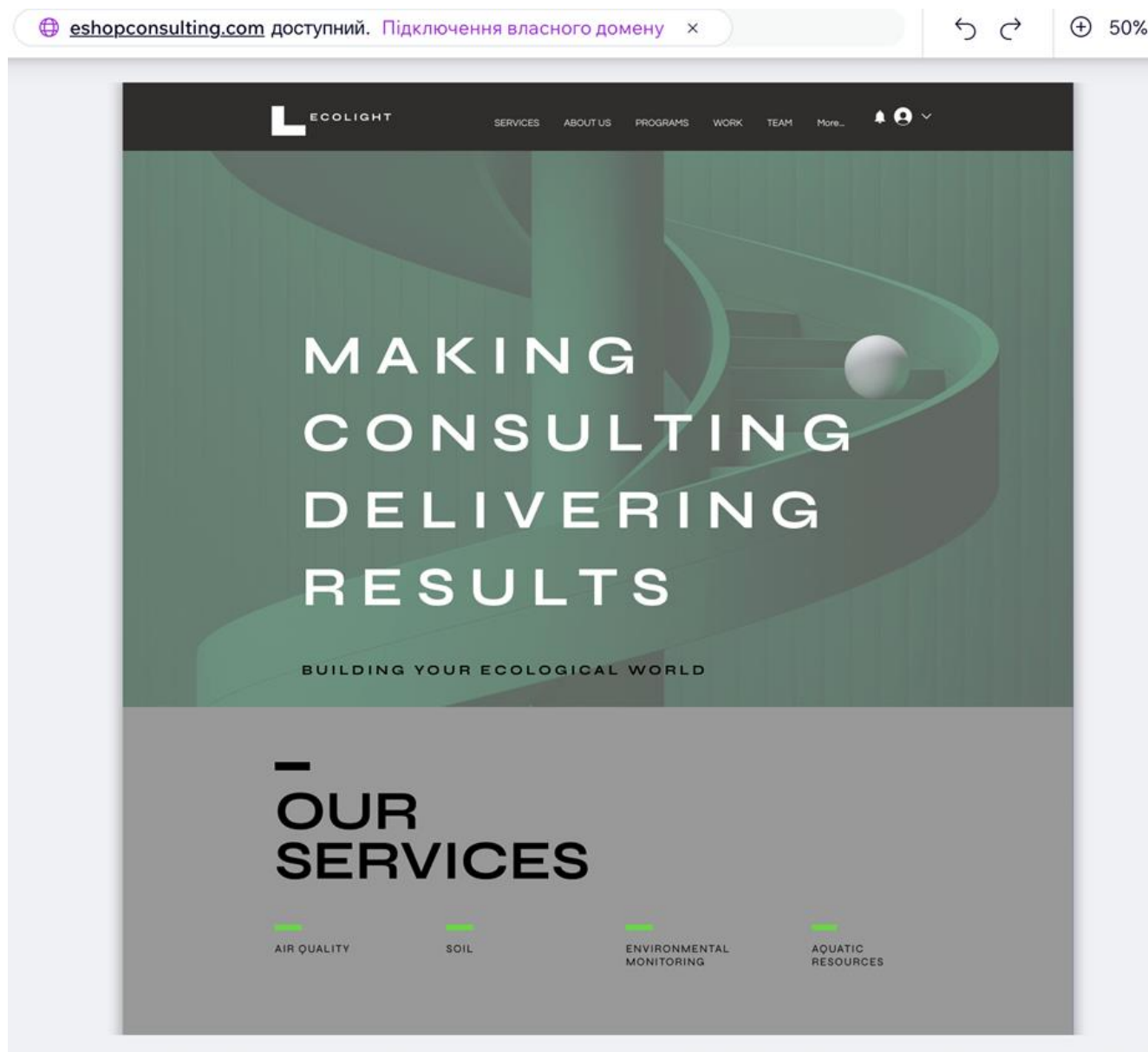

Рис.1 Приклад реалізації ідеї екологічного консалтингу.

ВИСНОВКИ

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Науково-дослідна лабораторія “НВП УКРЕКОПРОЕКТ”. Екологічний консалтинг підприємств. URL:<https://www.ecopro.com.ua/news/2020-06-12-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%B0%D0%BB%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D1%81%D1%82%D0%B2/> (дата звернення: 11.04.2023).
2. Consulting company “Ricardo”. Services. URL:<https://www.ricardo.com/en/services> (дата звернення: 11.04.2023).
3. Professional membership organization “CEEM”. Consultancy. URL:<https://cieem.net/i-want-to-be/how-to-become-an-eem/careers/consultancy/> (дата звернення: 11.04.2023).
4. Екологічний консалтинг в Україні: огляд кращих пропозицій. Журнал «*ECOBUSINESS. Екологія підприємства*». 2019. № 10. URL:<https://ecolog-ua.com/news/ekologichnyy-konsaltyng-v-ukrayini-oglyad-krashchyh-propozyciy>.
5. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року №1264-XII. Дата оновлення: 10.07.2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (Дата звернення: 12.04.2023).
6. Про відходи : Закон України від 18 березня 1999 року № 187/98-ВР. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80#> (Дата звернення: 12.04.2023).
7. Про екологічний аудит: Закон України від 24 червня 2004 року №1862-IV. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15#> (Дата звернення: 12.04.2023).
8. DIRECTIVE 2014/52/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

- <content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0052&rid=1> (Дата звернення: 12.04.2023).
9. Directive 2001/42/EU — Strategic Environmental Assessment Directive. Дата оновлення: 11.10.2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/assessment-of-the-certain-effects-of-plans-and-programmes-on-the-environment-sea.html> (Дата звернення: 12.04.2023).
 10. Directive 2010/75/EU of the european parliament and of the council. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:334:0017:0119:en:PDF> (Дата звернення: 12.04.2023).
 11. Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council/ URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32001L0042> (Дата звернення: 12.04.2023).
 12. Dave Owen, Private Facilitators of Public Regulation: A Study of the Environmental Consulting Industry, 15 Reg. & Governance 226 (2021).
 13. ЦПН. Послуги. URL: <https://cern.com.ua/uslugi/> (дата звернення: 14.04.2023).
 14. Project-ecological consulting. Послуги у сфері екології. URL: <http://pec.com.ua/> (дата звернення: 14.04.2023).
 15. Agroproject Ukraine. Про нас. URL: <https://ecoapu.com.ua/pronas> (дата звернення: 14.04.2023).
 16. Center LTD. Екологічні послуги. URL: <https://center-ltd.com.ua/pro-nas/#> (дата звернення: 14.04.2023).
 17. ТОВ “Еко-діалед”. URL: <https://eco-dialed.business.site/> (дата звернення: 14.04.2023).
 18. CDM Engineering Ukraine. Екологічні послуги. URL: <https://www.cdmukraine.com.ua/environmental-services.html> (дата звернення: 14.04.2023).
 19. Науково-екологічний центр “Зелений квадрат”. Всі послуги. URL: <https://green-square.com.ua/uk/konsalting/?gclid=CjwKCAjw8->

OhBhB5EiwADyoY1YathCfd_zFzW8x3Olc6US3OaD7pwMunE_M0rFNcOgsWzQTObhy9VxoCfTcQAvD_BwE (дата звернення: 14.04.2023).

20. Укрекоальянс. Над чим ми працюємо. URL: <http://ukrecoalliance.com.ua/en/main-page/> (дата звернення: 14.04.2023).
21. Український науково-дослідний інститут екологічних проблем. Послуги. URL: <http://www.niiep.kharkov.ua/poslugi.html> (дата звернення: 14.04.2023).
22. НВП УКРЕКОПРОЕКТ. Послуги. URL: <https://www.ecopro.com.ua/> (дата звернення: 14.04.2023).
23. Ковальська К.В., Пастушенко Р.М. Тенденції розвитку консалтингових послуг у контексті посткризового періоду в Україні. Молодий вчений. 2018. № 8 (60). С. 194–200.
24. Gov.ua. Єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля. URL: <http://eia.menr.gov.ua/uk/cases> (дата звернення: 23.04.2023).
25. Аналіз стану впровадження процедури оцінки впливу на довкілля в Чернігівській області. Журнал “Молодий вчений”. червень, 2020 р. №6. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/871/841> .